

ZİTLAR ARASINDA İNSAN AKSARAY'IN İTİDAL AYNASINDA KENDİNİ ARAMAK

ARŞ. GÖR. NURİ
ÇİÇEK



Dünyanın gürültüsüne kulağınızı verdiğinizde ne duyuluyor en çok? Talep edenlerin sesi... Herkes daha fazlasını istiyor: daha çok hak, daha fazla özgürlük, daha çok görünürlük. Ama bu çoğalan isteklerin gürültüsünde yiten bir şey var: İnsan olmanın asıl manası. Evet, insan olmak — yalnızca bir beden ya da sadece bir bilinç değil hem arzulayan hem sınırlarını bilen hem düşünen hem hisseden bir bütün olmak.

Bugünün insanı, tıpkı bir vitrin mankeni gibi parçalanmış bir varlığa dönüştü. Psikoloji ayrı anlatıyor, nörobilim başka, sosyoloji bir başka dilden tarifliyor. Ama hiçbirisi insanın “ne” olduğunu tam olarak söyleyemiyor. Oysa Sokrates, yüzyıllar önce yalnızca bir soruyla bütün bu dağınıklığı aşmak istemişti: “İnsan nedir?”

Bu soru bir meraktan değil, bir duruştan doğmuştu. Çünkü insan, sorumluluk ile özgürlük arasında salınan ne tamamen günahkâr ne de sınırsız bir özne olan bir varlıktır. Tarih, bu dengeyi unutmanın bedelini iki defa ağır ödedi: Orta Çağ’da insan yalnızca boyun eğen bir kuldu, Rönesans’ta ise yalnızca isteyen bir özneye dönüştü. Her iki uç da insanı eksik bıraktı.

İşte bu eksikliği tamamlayan şeydir itidal. Ne yalnızca boyun eğmek ne de sürekli başkaldırmak... Tıpkı bir terazinin iki kefesi gibi, hak ve sorumluluk birlikte var oldukça adalet yerini bulur, toplum rayında yürür, birey yolunu kaybetmez. Bugün en çok kaybettiğimiz şey de bu: değer pusulası. Liyakatin sesi kısıldı, adalet arka sıralara itildi, gösteri aklın önüne geçti. Kaptansız bir gemi gibi savruluyoruz.

Böyle bir savrulmada yeniden yön bulmak için Sokrates’in “kendini bil” çağrısı, sadece birey için değil, bir medeniyetin kendiyi yüzleşmesi için yeniden kıymet kazanıyor.

Çünkü insan çelişkilerle çevrilidir: hem aciz hem kudretli hem içgüdüsel hem düşünsel...

Bu zıtlıklar arasında düşmeden yürüyebilmek, zarif bir denge sanatını gerektirir.

O denge sanatının taşlarla yoğrulduğu bir şehirden bahsetmek gerekir burada: Aksaray. Selçuklu’dan Osmanlı’ya uzanan irfan zincirinin kadim halkalarından biri olan bu şehir, itidalin Anadolu’daki adıdır. Aksaray, yalnızca yapılarla değil, fikirlerle inşa edilmiş bir medresedir. Onun sessizliği bile bir öğüt taşır: “Ölçüyü kaybeden, yolunu da kaybeder.”

Bu topraklarda, ekmeğiyle birlikte hikmet dağıtan Somuncu Baba, yalnızca hamurun değil, ahlâkın da mayasını yoğurdu. Onun fırını, taş ve ateşle değil; sabır ve tevazuyla yanardı. İnsanı tüketen değil, insanı inşa eden bir dergâh anlayışydı bu.

Yine Aksaray’ın kalbinde yükselen Zinciriye Medresesi, sadece bir ilim yuvası değil; akılla gönül arasında kurulmuş taş bir köprüdür. Burada ne salt akıl yüceltilirdi ne de kuru bir tasavvuf... Her şey yerli yerindeydi. Denge, sadece teoride değil, taş duvarların gölgesinde yaşanarak öğrenilirdi.

Ve yukarıda, sessiz ama vakur duran Hasan dağı, bu kadim dengenin suskun şahididir. O dağ, konuşmaz ama öğretir. Gürlemeden sabırla bekler, yerinden kıpırdamadan vakarı anlatır. Tıpkı bu toprakların insanı gibi: Az sözle çok şey anlatan, ölçülü bir bilgelik...

Aksaray’ın irfan atlasında yer alan bir başka büyük iz ise Yunus Emre ve onun kutlu hocası Tapduk Emre’dir.

Tapduk’un dergâhı, yalnızca Yunus’un değil, bir halkın nefes aldığı yerdir. Bu topraklarda her taş, her rüzgâr o dergâhın

nefesini taşır hâlâ. Yunus, odun taşırken gönlünü de yontmuş; kırk yıl boyunca kibri değil, kalbi törpülemişti.

Onun şiiri kelimelerden değil, bir dervişin ömründen süzölmüş denge ilminden doğmuştur. Sesi bugün hâlâ Aksaray ovasına düşen sabah çiği gibidir: Sessiz, serin, arındırıcı... Tapduk'un kapısından içeri girebilmek için önce nefisini dışarıda bırakmak gerekir. O eşik bile başlı başına bir itidal terbiyesidir.

Aksaray'ın eteklerine serilmiş Ihlara Vadisi, farklı inançların yan yana var olabildiği bir irfan coğrafyasıdır. Mağaralara oyulmuş kiliselerde yükselen dualar, Anadolu'nun çok sesli ama tek yürekli hikâyesini anlatır. Bu vadideki yankı, birlikte yaşamının zarif formölüdür: Ne zorla dönüştürme ne de inkâr... Sadece birlikte var olabilme itidali.

Bugün sanat, eskiden olduğu gibi insanı terbiye eden bir yol olmaktan çıktı; bir gösteriye, bir tüketime dönüştü. Estetik artık hakikate değil, yalnızca duyulara hitap ediyor. Edebiyat, insanı anlamanın yolu değil, ideolojik çatışmaların aracı oldu. Oysa gerçek kültür, gösteri değil derinliktir. Bizim irfan geleneğimiz, insanı hem acıda hem sevinçte aşırılıklardan koruyan bir denge ruhuyla yoğurdu. Bugün o taş yerinden oynamış gibi: Ne sevincimiz sahici ne hüznümüz derin...

Ve işte tam bu noktada, geçmişin sessizliğini dinleyerek bugünü anlamaya çalışan bir yapı daha yükseliyor bu topraklarda: Aksaray Üniversitesi. Yalnızca bilgi değil, istikamet veren bir ocak... Parolası da bunu haykırır gibi: "Evrensel düşünen, yereli gözetin."

Bu ifade, yalnızca bir söylem değil; bir yürüyüş biçimidir. Tıpkı Hasan Dağı'nın yön verdiği ova gibi, bu üniversite de genç zihinlere istikamet çizer. Çünkü bir üniversite, sadece diplomalar değil; şahsiyetler inşa etmelidir. Bilgiyi çoğaltmak değil, hakikati anlamlı kılmak onun asli vazifesidir.

Aksaray Üniversitesi, bu anlamda yalnızca küresel akademik dünyanın bir parçası olmayı değil; aynı zamanda yerelin dilini, dokusunu, hikmetini koruyarak evrensel bir idrak üretmeyi hedefler. Çünkü yerelini tanımayan, evrenseli sadece bir taklit olarak yaşar. Oysa hakikat, ancak kök saldığı yerde boy verir.

Bir üniversitenin en büyük misyonu; öğrencisine meslek değil, mizaç kazandırmaktır. Eleştirel akılla vicdanı, bilimle hikmeti, akılla merhameti aynı terazide tartmayı öğretebilmektir. Ve bu teraziyi kaybetmiş bir dünyada, yeniden dengeyi kuracak olanlar işte bu zeminlerden yetişecektir.

Çünkü denge, Anadolu irfanının en kadim duasıdır. Ve bu dua, hâlâ insanı insan yapan tek terazidir.